

שבוע טוב

Číslo 76/5768

9.dubna 2008

Výklad k sidře Mecora Leviticus 14,1 – 15,33)

Talmud uvádí, že ve čtyřech případech jsou lidé jakoby byli mrtví zaživa- jedním z nich je mecora. Důvod je naznačen v Dt 30:19: „Vyvol si život, abys byl živ ty i tvé potomstvo“. Tóra se tu neobrací k osobám na pokraji sebevraždy, mluví k nám všem, kteří se můžeme octnout na pokraji duchovní sebevraždy, jestliže svůj život promarníme v malichernostech. Nejvyšším cílem života je podobat se B-hu; ty zmíněné čtyři kategorie jsou všechno lidé, jejichž schopnost přiblížit se B-hu je snížena v důsledku jejich pochybení.

Když Adam a Chava pojedli ze stromu poznání, narušili svůj vztah k B-hu a oddělili se od zdroje svého života; jejich smrtelnost tedy nebyla trestem, ale důsledkem jejich činu. Snad to je i důvod, proč voda v mikvi (=lázeň k duchovní očistě) nesmí pocházet z „načerpané“ vody, protože ta je oddělena od svého zdroje- a cílem očisty je být znovu spojen s pramenem života. Takto lze chápat i zákony týkající se výtoků z těla muže a ženy: obě fluida souvisí s reprodukcí= pokračováním života a jejich výtok znamená jistou ztrátu potenciálního života, je to do jisté míry druh fyzické smrti a potažmo i smrti duchovní; proto se vyžaduje očista. Podobáme se B-hu, když život dáváme, ne když jej marníme.

Talmud vidí narážku na období těhotenství ve slově „harajon“, jež také znamená „myšlenka“; numerická hodnota slova je 271, což je plných devět měsíců těhotenství (Nida 38a). Období těhotenství lze rozdělit na dvě části: prvních 40 dní, kdy fetus žije bez duše (proto je dobré modlit se během těchto dní za pohlaví dítěte), poté dostane mužskou či ženskou nešama; změnit potom pohlaví by vyžadovalo zázrak. Když se Lea modlila, aby namísto sedmého syna porodila dceru, bylo to právě v prvních 40 dnech těhotenství- proto také Tóra zmiňuje narození Díny.

V Talmudu se také uvádí, že na dítěti se podílejí tři: B-h, muž a žena. „Bílé“ pochází z mužova semene- kosti, šlachy, nehty, mozek, bělmo očí; „červené“ je ženin podíl- kůže, svaly, vlasy, barva očí; B-h dává ruach a nešamu, podobu tváře, smysly, řeč, pohyb, chápavost. Když nadejde čas

odchodu z tohoto světa, B-h si svůj podíl vezme zpět a zbude jen podíl otce a matky.

Jak se utváří fetus? Od hlavy, jak říká verš „z břicha mé matky jsi mne vytáhl“ (Ž 71:6), Aba Šaul říká „od pupku, z něhož vycházejí kořeny do všech směrů“ (Joma). Na tomto místě možno zmínit i kabalistické, esoterické chápání procesu plození; je dobré počít v době počítání omeru, což také odpovídá sefirot. Když B-h stvořil člověka „ve své podobě“, znamená to víc, než že mu dal svobodnou vůli. Podle Zoharu to znamená, že svou fyzickou konstrukcí člověk skutečně imituje duchovní svět sefirot. Mnoho výrazů vztahujících se k člověku používá se i ve vztahu k duchovnímu světu, včetně „těhotenství“, „zrození“, „otec“, „matka“. Deset sefirot, jež obsáhnou veškeré fyzické bytí, chová se v kabalistickém smyslu jako filtry, propouštějící světlo B-ží ke smrtelným bytostem, aby mohly existovat a prospívat. Každá část těla je součástí celku a v jiné rovině i světa, totéž platí o sefirot; chochma a bina jsou devátou a osmou v celku deseti, označují se také jako „otec“ a „matka“. Když jsou „čelem k sobě“ a světlo přechází z chochmy do biny (zivug), je výsledkem daat- poznání B-ha. To je smyslem existence člověka v tomto světě. Mít děti potom znamená víc než jen zajistit fyzické pokračování života fyzického druhu; znamená i kontinuitu duchovního světa.

Každý den ráno říkáme při probuzení „Mode ani...- Děkuji ti, živý a věčný Králi, že jsi do mne vrátil duši...“. Máme důvod k vděčnosti; když jde člověk večer spát, neví, zda se ráno probudí; a vyskočit do nového dne není zdaleka tak samozřejmé, jak samozřejmě to bereme. Žijeme jen díky B-ží laskavosti. Stejně bychom měli projevit vděčnost i za každé těhotenství a narození. Traktát Sanhedrin říká „dítě přináší zásluhu svým rodičům“. Avrahamův otec Terach byl špatný a svého syna chtěl zahubit za to, že zavrhl pohanství. Přesto Gemara uvádí, že Terach má podíl v budoucím světě, kvůli svému synu.

Talmud také říká, že otec je povinen učit svého syna Tóre a opatřit mu to, co je třeba k vykonávání micvot- např. když synek dosáhne věku, kdy je schopen máchat lulavem (o svátku Sukot), je otec povinen obstarat mu lulav, aby splnil micvu. Při synově bar micva říká otec v požehnání „Jsem zproštěn trestu za hříchy mého

syna“: jestli vychoval dítě v hodnotách a učení Tóry, získal velkou zásluhu. Když děti žijí podle Tóry, přičítají se jejich zásluhy rodičům- i těm, kteří sami žádnou zásluhu nemají, jako Terach. Traktát Sanhedrin uvádí, že když malé dítě jen jednou odpoví Amen, už to stačí k podílu v budoucím světě. Proto musíme být nekonečně vděční B-hu za své děti.

„Sedmý den kohen opět prohlédne místo a jestliže se nerozšířilo dál po kůži a není na pohled hlubší než okolní kůže, prohlásí jej kněz za čistého. Vypere si šaty a bude čistý. Jestliže se místo rozšířilo po jeho očištění, nebude kohen pátrat po nazlátých chloupkách- je nečistý“ (Lv 13:34-36).

Baal haTurim k tomu říká: „Nebude pátrat“ má dva významy: 1/ nebude pátrat po nazlátých chloupkách- je čistý, 2/ nebude pátrat, zda je to dobré či špatné, protože nerozliší dobré a špatné- tj. kohen nerozliší a je nečistý.

Baal haTurim tu naráží na verš Lv 27:32-33 „desátek ze skotu a bravu, každý desátý kus, který při počítání prochází pod holí, bude svatý Hospodinu. Nebude se prohlížet, je-li dobrý či špatný, nezamění se za jiný“. Podle Rašiho by člověk spíše čekal, že pro desátky, dávané z našeho přírůstku zvířat by měly být vybrány ty nejlepší kusy, které máme, tj. zkoumat každý desátý kus, zda je bez vady. Tóra však říká: nikoli, desátek je kus, který projde pod holí jako desátý, bez ohledu na to, zda je dobrý či špatný.

Co společného má micva neprohlížet zvířata pro desátek s micvou neprohlížet kůži při caraat? B-ží prozřetelnost. Teď namítnete- ale všechno je přece B-ží prozřetelnost, i Talmud říká „ani vzduch se při pohybu prstu nepohne, není-li to nejprve přikázáno v nebesích“. To je pravda, ale lidé cítí B-ží prozřetelnost intenzivněji, jestliže je samy události nutí držet se zpátky a být skromní. Občas je nám to však řečeno výslovně, abychom si připomněli, že jsme sice stvoření „v B-ží podobě“, ale nejsme B-h, můžeme jen být někdy Jeho partnery.

Jak bylo zmíněno už minule, hřích lašon hara je projevem toho, že člověk si hraje na B-ha. Ten, kdo mluví o druhém lašon hara, tvrdí vlastně: 1/ co jsem viděl a jak jsem to pochopil, to je přesně to, co se opravdu stalo a přesně tak se to má chápat. 2/ není žádné logické ani morální vysvětlení pro to, co druhý udělal, 3/ ten druhý je za to plně odpovědný, kdyby chtěl, mohl se tomu vyhnout, 4/ není to test pro mne, zda dokážu soudit druhé v dobrém.

Jinak řečeno, lašon hara mluví ten, kdo má přehnané mínění o sobě samém. Vraťme se k citovanému verši: když se kohenovi zakazuje pátrat po chloupkách v caraat, je to jakoby Tóra říkala: B-h mluví k tobě a říká ti, aby ses držel zpátky. A totéž platí pro toho, kdo mluví lašon hara.

Gemara v traktátu Taanit říká, že na konci dní budou divoká zvířata soudit hada: „Lev zabije svou

kořist, aby ukojil hlad; medvěd zabije kořist a sežere ji ve svém brlohu. Každé zvíře zabije kořist proto, aby utišila hlad a zachovala se při životě, jenom ty uštkneš svou oběť a odplazíš se pryč. Jaký užitek máš ze svých obětí?“ A had se bude hájit: „Proč bych měl být horší než člověk, který mluví lašon hara o druhých? Kdo mluví lašon hara, také svou oběť uštkne a nemá z ní fyzický užitek. Jsem snad horší než on? Proč bych měl mít větší vinu než člověk?“

„To je řád pro všechny známky malomocenství na oděvu a domě a pro vyrážku a bělavou skvrnu“ (Lv 14:54) Caraat je často označováno za malomocenství; ale jak už bylo řečeno, není to degenerativní fyzické onemocnění, pouze bezprostřední fyzický příznak duchovní nečistoty. Verš říká „vyrážka a bělavá skvrna- vela seet vela sapachat“ . „Seet“= vysoký, „sapachat“ = bezvýznamný. Slovo seet pochází od nasa= zvýšený; vyrážka se zdá na pohled vyšší než okolní kůže, i když ve skutečnosti není vyšší. Sapachat= (podle některých výkladů) druhotný či vnější příznak. Talmud to interpretuje jako „bezvýznamný, nedůležitý“. Varuje nás nejen před špatným povahovým rysem- lašon hara- jež má za následek caraat, nýbrž varuje nás před pýchou, jež nakonec ovlivní i naše učení Tóry. Verš Dt 30:12 říká „Tóra není v nebesích“, tj. Tóra není v člověku, který vynáší sám sebe. Proto je toho tolik řečeno o lašon hara, proto B-h za tento hřích postihoval osoby caraat- protože tento hřích se dotýká základu židovského života.

Midraš uvádí „Svatý, budiž pozhnán jen proto dal Tóru židovskému národu, aby ho uchránil před lašon hara“ a kdo chce mít budoucí svět, „své rty chrání před lašon hara“, jak říká král David v Ž 34:14. Jak? „Ať tyto rty oněmí...jak velká je dobrotivost, kterou si uchoval pro ty, kdo se tě bojí“ (Ž 31:19). Podle Radaka tu král David napomíná hlavně ty, kdo mluví s pohrdáním a nadutě o spravedlivých lidech. Zapomínají- říká Radak-že B-h obdaří spravedlivé v budoucím světě nesmírným dobrem. Podle Zoharu spravedliví budou na konci dní vzkříšeni nejdříve.

Jak to souvisí s uvedeným výrokem midraše? Učíme se z něho, že kdo mluví o druhém lašon hara, zmenší svůj podíl v budoucím světě. Účelem Tóry je pomoci nám náš podíl maximálně zvětšit- tím, že rozšiřuje obzor našeho života. To neznamená jen dát duchovní rozměr každému okamžiku svého života, ale také každému okamžiku dějin v cestě za naplněním B-žího plánu Stvoření. Unikáme tím z omezených dimenzí nám vyměřeného času, pozvedáme se nad ně a můžeme vidět události v kontextu B-žího záměru. Z tohoto pohledu je ten, kdo mluví lašon hara, takřikajíc „duchovně krátkozraký“, následkem omezeného duchovního a intelektuálního obzoru.

Talmud nazývá caraat „oltářem smíření“- postižení přivede osobu k tomu, že si uvědomí a uzná své pochybení a vykoná nápravu.

Rabinské nařízení prikazuje, že dopadne-li neštěstí na Žida, má říci pozhnání „Baruch dajan haemet-

Požehnaný buď, pravdivý Soudče“. Člověk musí pochopit, že jeho neštěstí neplyne z fyzických okolností či ekonomických podmínek, ale z B-žihó soudu jeho prohřešku, musí uznat, že B-ží soud je pravdivý a přiznat vlastní chybu. Pak může získat smíření.

Chofec Chajim ve svém Šmirat halašon říká: když Moše mluvil s Hospodinem v hořícím keři, řekl o židovském národu „oni mě nebudou poslouchat a neuvěří mi“. Nato mu B-h řekl, ať hodí na zem svou hůl a když to Moše udělal, hůl se proměnila v hada. Pak mu B-h přikázal dát ruku za ňadra a ruka zbělela jako caraat. B-h tak naznačil Mošemu, že je jako had, když mluví hanlivě o židovském národu. B-h pak řekl Mošemu, ať hada chytí na konci- obvykle by to byl nejjistější způsob, jak být hadem uštknut, ale Moše hada chytil bez váhání, protože pochopil, čím zhřešil a chtěl to napravit; a ježto svůj hřích uznal, had ho neuštkl a proměnil se opět v hůl. Uvědomit si a uznat svůj hřích, to je základem smíření, říká Chofec Chajim.

Verš říká, že když postižení caraat skončí, přinese uzdravený oběť- „dva ptáky, cedrové dřevo, karmínovou niť a yzop“ (Lv 14:4). Raši vysvětluje, že yzop je symbolem „pokory, kterou má mít mecora“, cedrové dřevo symbolicky připomíná, že „kdo se cítí vysoký jako cedr, měl by se naučit snížit jako yzop“. Ale copak nás toto neučí už samotný yzop, nač ještě cedr? A vyjadřuje- li yzop potřebu pokory, nevyjadřuje cedrové dřevo potřebu pýchy? Rb.Jicchak Meir z Gur (1799-1866) vysvětluje, že někdy se člověk stane tak pokorným, až zapomene, že může dosáhnout skvělých výsledků- někdy pokora zrodí sebestopření, a to vede k beznaději. Raši má pravdu, že kdo je pyšný jako cedr, musí se pokořit až k zemi; ale má také mít na mysli, že když se pokoří jako yzop, musí se umět napřímít jako cedr, aby mohl zaměřit k cíli. Proto musí být yzop rostoucí při zemi svázán se svým zdánlivým protějškem, cedrem; jsou-li pokora a hrdost spolu, vyvažují jedna druhou.

V Pirkej avot se říká „Nikdy nezhrěší ten, kdo má trvale na mysli tři věci: odkud jsi přišel, kam jdeš, před kým budeš stát a budeš souzen. Odkud jsi přišel- člověk vzešel z kapky páchnoucího semene. Kam jdeš- k prachu a červům. Před kým staneš a budeš souzen- v den účtování každý bude stát před B-hem a bude souzen za všechny své činy, protože nic není zapomenuto a nic není přehlédnuto.“

Proč se mluví o semeni jako o „páchnoucím“? Páchne přece to, co je v rozkladu, a semeno naopak dává život. V traktátu Sanhedrin se uvádí, že jednou

rozmlouvali rav Jehuda haNasi a římský caesar Antoninus. Antoninus se Jehudy zeptal: Kdy vstoupí nešama do dítěte, ve chvíli početí, nebo po čtyřiceti dnech? Rav Jehuda odpověděl, že po 40 dnech. Antoninus na to řekl: Jak je to možné? Vždyť když se kousek masa nechá ležet, za tři dny páchne. Jestli semeno není hned s nešamou, začne páchnout a žádný život z něho nevzejde. A rav Jehuda uznal tento názor.

Uvědomí-li si člověk, z čeho vzešel, pochopí také, že má duchovní poslání; a jestli to přijme za své, pak nemůže zhřešit.

Po skončení šabatu 19. 4. letos zasedneme k pesachovému sederu a v neděli 20. 4. večer – druhý pesachový večer- začneme s počítáním omeru, abychom každý večer odpočítávali, dokud nedojdeme k číslu 49 (=7x 7 dní). Další, padesátý den pak je svátek Šavuot.

Počítání omeru nám přikazuje Tóra (23:15): „Odpočítáte si ode dne po dni odpočinku, ode dne, kdy jste přinesli snopek k oběti omeru, napočítáte plných sedm týdnů“. Pokud jde o halachický status tohoto období mezi Pesachem a Šavuot, často je nazýváno dobou avelut- smutku, neboť během prvních 30 dní tohoto období zemřelo v důsledku epidemie na 24. 000 žáků rb. Akivy, za to, že neměli v dostatečné úctě jeden druhého; přitom právě rb. Akiva učil, že „hlavním principem Tóry je miluj svého bližního jako sám sebe“.

Epidemie ustala tehdy 33.den- o Lag b'omer. Z tohoto důvodu poněkud omezíme veselost a radovánky v těch 30 dnech do Lag b'omer (existují různé místní tradice, pokud jde o začátek a konec zachovávání smutečních omezení), např. nestříhat si vlasy a vousy, neposlouchat hudbu pro radost. Také se nekonají svatby. Všechno to nás upomíná, co se tehdy stalo a jak to lze napravit. Lag b'omer byl také dnem smrti Šimona bar Jochaj, autora Zoharu, který si přál, aby na něho jeho žáci vzpomínali. Tento den se tedy slaví jako polosváteční.

Počítání omeru je důležité, protože těchto 49 dní váže Pesach k Šavuot a k dání Tóry, jež byla dána o Šavuot. V tomto smyslu jsou Pesach a Šavuot jakoby začátek a konec jednoho svátku a období mezi nimi jako chol hamoed- prostřední dny svátku.

Počítání omeru nám pomáhá dokončit proces, který začal sederovým večerem. Jak to? Tak jako macot „chléb strádání“ symbolizuje očistění člověka z pout fyzičnosti předtím, než dojde svobody, tak i omer- který byl z ječmene, tj. z potravy pro zvířata- symbolizuje pozvednutí člověka z jeho živočišné roviny do roviny duchovní. Proto o Šavuot nepřinášíme k oběti ječmen, ale chléb- symbol pozvednutí lidského ducha.

Galerie rabínských autorit

Gaon z Vilna, Elija ben Solomon Zalman, haGra, 1720-1797

Jedna z největších židovských duchovních a intelektuálních osobností moderní doby

Narodil se v Selci, v provincii Grodno, v proslulé rodině rabínů a učenců, kníž mj. patřil i Moses Rivkes. Od dětství Elijah projevoval mimořádné nadání, v šesti a půl letech již měl promluvu ve vilenské synagoze a s velkou bystrostí odpovídal na otázky rabína. Když mu bylo sedm, vzal ho brest-litevský rabín Abraham Katzenellenbogen k Mošemu Margaliothovi z Kedanji, u něhož Elijah nějakou dobu studoval. Nejvíce se však vzdělával sám, takže nebyl zatížen konvenčními metodami talmudického učení té doby. Vedle Tóry a Ústního zákona studoval Elijah i kabalou, ještě před dosažením 13 let se pokusil pěstovat i praktickou kabalou a stvořit golema. Jak sám uvádí, „když jsem ho dělal, zjevila se mi podoba a já jsem ho přestal dělat, protože jsem si řekl, že B-h mě nepochybně varuje“. Elijah se zabýval také astronomií, algebrou, geometrií a geografii, s cílem porozumět určitým talmudickým zákonům a diskusím. Astronomii se věnoval, aby pochopil princip židovského kalendáře; z podobného důvodu věnoval pozornost i hebrejské gramatice. Asi v 18 letech se oženil a po sňatku se stáhl do ústraní a v malém domku mimo město se věnoval studiu dnem i nocí.

Po krátkém pobytu u tchána Elijah cestoval Polskem a Německem, navštívil významné komunity, mj. v Zolkiewě, Lesznu, Berlíně. Pak se usadil ve Vilně, kde žil až do smrti. Obdržel podporu z odkazu Mosese Rivkese (který zanechal fond pro učence), a navíc dostával i týdenní částku, kterou mu přičklo představenstvo obce, jež mu také poskytlo bydlení. Kolem r. 1785 byla jeho týdenní podpora zvýšena na 28 zlotých, což bylo víc, než slušné av bejt dinu, rabína či šadlana. Ježto tehdy bylo ve Vilně mnoho vynikajících učenců, je finanční podpora, kterou Elijah dostával (přesto, že oficiálně nezastával žádný obecní úřad), projevem velké úcty k němu.

Ve Vilně se jeho píle ve studiu stala příslovečnou. Aby ho nic nevytrhávalo z učení, zastřel Elijah okna svého domu a studoval i ve dne při svíčkách. V zimě studoval v nevytopené místnosti a chodidla si namáčel do studené vody, aby se ubránil spánku. Podle Elijahových synů nespal denně víc než dvě hodiny, a souvisle nikdy déle než půl hodiny. Zapisoval své komentáře a poznámky na okraje stránky, kterou právě studoval. Zvláště studoval Talmud jerušalmi „odkrývaje nové obzory a objasňuje nesrozumitelné pasáže“ (říká jeho syn Abraham v eulogii Saarat Elijahu). Od svých 40 let přednášel skupině vynikajících učenců.

R. 1768 koupil jeho bohatý příbuzný Elijah Peseles pozemek u Elijahova domu, kde vybudoval příbytek pro modlitby a studium. Mistrova „modlitebna“ byla později rozšířena a stala se gaonovým bejt hamidrašem (klausou). Několik gaonových žáků, mj. Chajim z Voložina, bratři Menachem Mendel a Simcha Bunem ze Šklova zapisovalo jeho výklady a postřehy a jejich prostřednictvím se Elijahovo učení šířilo. V té době se Elijahu držel dál od lidí, kteří nepatřili k jeho blízkým, výjimkou byl Magid z Dubna- Jakob b. Zeev Krantz, jenž byl jeho přítelem a jemuž jednou napsal: „Můj příteli, přijď do mého domu bez otálení, abys mě občerstvil a zabavil“.

V tom čase se gaon začal vyjadřovat i k veřejným otázkám, ačkoliv o jeho názory byl už předtím zájem. Když ho v r. 1756 požádala skupina kolem Jonathana Eybeschütze, aby se vyjádřil ke sporu s Jakobem Emdenem, Elija skromně odmítl být arbitrem: „Kdo jsem já, z daleké země a mladý věkem, uzavřené povahy, aby mi naslouchali?“. Avšak jeho intelektuální i duchovní vliv rostl a podle jeho současníků „bez jeho znalostí nebyla vykonána žádná důležitá věc“.

Elijah podněcoval k překládání přírodovědných děl do hebrejštiny, avšak byl proti filosofii a haskale, spatřoval v nich hrozbu pro víru a tradici. Byl důrazně proti chasidskému hnutí. Přesto, že se vážně zabýval kabalou, se znepokojením se díval na každý náznak toho, upřednostňovat kabalou před studiem halachy. Byl také proti změnám v modlitbách a novým zvykům, které zaváděli chasidim. Znepokojovalo ho, že vznik nového uskupení může vést k rozkolu v komunitě. Když se ustavily první chasidské skupiny v Bělorusku a Litvě, zeptali se představitelé šklovské komunity Elijaha, jaký postoj mají zaujmout k nové sektě a on odpověděl, že mají proti ní bojovat. Vilenská obec se rozhodla uzavřít chasidům své modlitebny, pálit jejich spisy a vyobcovat je. R. 1772 rozeslali představitelé obce naléhavé dopisy mnoha dalším komunitám, aby potíraly nové hnutí.

Tak se Vilno pod vedením Elijaha stalo centrem opozice proti chasidismu. V r. 1772 a 1777 se vůdcové chasidů Menachem Mendel z Vitebska a Šneur Zalman z Ljady pokoušeli o setkání s Elijahem, aby dokázali, že nové hnutí není v rozporu s tradičním judaismem, ale gaon odmítl setkat se s nimi. Jeho boj proti chasidismu ještě zesílil po zveřejnění Toledot Jakov-Josef (1781) od Jakoba Josefa z Polonoje. Pod jeho vlivem byla nad chasidy znovu vynesena klatba a byli vysláni emisaři, aby vzbouřili obce proti chasidskému hnutí. Někdy kolem r. 1794 vybídl gaon k veřejnému spálení „Testamentu rb. Izraele Baal Šem Tova“. V r. 1796 rozšířili chasidé, že Elijah lituje, že se postavil

proti hnutí, gaon však odpověděl dopisem, rozeslaným zvláštními posly do běloruských a litevských obcí: „Jsem stále na stráži, a povinností každého věřícího Žida je zahrnout a pronásledovat je (=chasidim) všemi způsoby a potírat je, protože oni hřeší ve svém srdci a jsou jako vřed na těle Izraele“.

Když několik chasidů v Minsku zapochybovalo o pravosti Elijahova podpisu, představitelé tamní obce poslali zvláštního posla k Elijahovi, aby se věc vysvětlila a Elijahu odpověděl ještě pádnějším odsouzením chasidismu. Ježto v chasidských kruzích byl Elijah očerňován, představitelé minské obce pohrozili vyobcováním každému, kdo by se dotkl gaonovy cti.

V rozeprí, která vznikla ve Vilně mezi představiteli obce a Samuelem- av bejt din, postavil se Elijah proti Samuelovi, ačkoliv byli příbuzní. To vyústilo v rozhodnutí rabinů, že Samuel porušil přísahu a provinil se i jinak špatným chováním. Samuelovi příznivci se pokusili přesvědčit státní soud, aby zakázal vyplácet týdenní podporu gaonovi, protože nezastává žádnou oficiální funkci v obecních institucích. Představitelé obce však tento postup ostře odsoudili a uvěznil preceptora Joela za pomlouvání Elijaha. V tom čase syn jednoho z představitelů obce utekl do kláštera a přestoupil ke křesťanství; když byl mladík unesen z kláštera s cílem vrátit jej judaismu, státní a církevní úřady uvěznily několik podezřelých a obžalovaly je z únosu. Také Elijah byl vyslýchán a v únoru 1788na měsíc uvězněn; znovu byl uvězněn na 12 týdnů v září 1789, ale byl propuštěn dříve.

Před r. 1783 se Elijah rozhodl vystěhovat se do Erec jisrael. Vydal se na cestu sám s tím, že pro rodinu pošle později. Cestou jim poslal dopis- vlastně duchovní závěť, jež odráží vřelé city k dětem, ženě i matce; svou ženu žádal, ať nešetří na vzdělání synů a dbá o jejich zdraví a stravu. Instruoval ji, jaké vzdělání má dát dcerám a napomínal je, aby se zdržovaly slibů, zlořečení, klamů a sporů. Planý hovor- psal- je jedním z největších hříchů, radil tedy konat málo návštěv, i do synagogy, modlit se raději doma sami, aby se co nejvíc vyhnuli prázdným řečem a řevnivosti. Napomínal je, aby neprahli po majetku a počtách, protože „je známo, že celý svět je marnost“. Z neznámé příčiny Elijah nedošel do Erec jisrael a vrátil se zpět do Vilna.

Svým učením a činy vykonal Elijah mnoho pro zformování mitnagedim „Litvaků“, specifické kultury litevských Židů, jež dosáhla vrcholu v 19. st., kdy v Litvě bylo mnoho slavných ješivot, např. ve Voložinu a Miru. Napůl legendární postava svěťce a duchovního velikána se tyčila nad litevskými Židy a ovlivňovala jejich kulturní život až do 20. st.

Jeho učení:

Duchovní aktivity gaona z Vilna měly obrovské rozpětí. Není předmětu- významného pro židovství- o němž by nenapsal knihu, poznámky či glosy, jež občas vydaly samy na knihu. Bible, Talmud včetně menších traktátů, tanaitské midraše, Zohar a Tikunej haZohar, Šulchan aruch, hebrejská gramatika a dlouhý seznam sekulárních věd- geometrie, měřictví, astronomie a medicína- gaon z Vilna se vším tím zabýval do té míry, že lze říci, že žádný předmět v židovství či souvisící s židovstvím mu nebyl cizí. Dokonce i v řádu modliteb a pjitím formuloval nová čtení, jež byla přijata (např. v hymnu k ukončení šabatu).

Základem mu byla trvalá platnost Tóry v praxi, se všemi detaily. I nejmenší odchylku od halachy či porušení jednoho příkazu Tóry považoval za útok na samotný základ Tóry jako celku. Své přesvědčení o absolutní platnosti Tóry vyjádřil důrazně v komentáři k Sifra deCeniuta: „Všechno, co bylo, je a bude, je obsaženo v Tóře. Nejen principy, ale i detaily o každém druhu, nejdrobnější detaily o lidské bytosti i každém tvorů, rostlině či minerálu- všechny jsou obsaženy v Pentateuchu“. Toto přesvědčení se vztahovalo i na Ústní zákon a jeho péči o nejmenší halachické podrobnosti, jež určují obsah a způsob zachovávání micvot Tóry. Věrný tomuto svému pohledu oživil gaon z Vilna mnoho zvyků a dřívějších zákazů, jež nebyly uvedeny ani v Šulchan aruch, jen v talmudických pramenech, anebo pro něž našel oporu v těchto pramenech.

Gaon z Vilna se zajímal o sekulární vědy do té míry, nakolik podle jeho mínění mohly pomoci pochopení Tóry. Zastával názor, že „všechny znalosti jsou nezbytné pro naši svatou Tóru a jsou v ní obsaženy“ a „kolik znalostí a sekulárního vědění chybí člověku, tolik mu chybí výkladů moudrosti Tóry“. Z toho důvodu přiměl lékaře Barucha ze Šklova, aby přeložil do hebrejštiny ta vědecká díla, jež pokládal za nezbytná k tomuto účelu. Také si přál, aby byla přeložena do hebrejštiny díla Josepha Flavia, „ježto napomáhají k pochopení mnoha míst v Talmudu a midraši, pojednávajících o věcech, jež se týkají Svaté země v době starověku.“ Podle výroku datovaného 1778 považoval nedostatek sekulárních znalostí u talmudických učenců (jak to bylo tehdy běžné) za profanaci dobrého jména Izraele mezi národy, „které jako řev velikých vod pozvednou svůj hlas proti nám, řkouce, kde je tvá moudrost? , a jméno Nebes bude zneváženo“.

Po hlubokém studiu mnoha vědních oborů pokusil se sám napsat práce matematické (Ajil mešulaš, 1833), zeměpisné (Curat haArec, 1822), astronomické, o výpočtu ročních dob a pohybů planet. Velmi si vážil hudby, „bez níž nelze porozumět z valné části kantilaci Tóry, tajemstvím levitských písní ani tajemství Tikunej haZohar“. Také se velmi zajímal o medicínu. Ježto neznal žádný cizí jazyk a veškeré své znalosti

sekulárních věd čerpal z hebrejských pramenů, z nichž většina byly středověké kompilace, neznal Newtonovu teorii gravitace ani Lavoisierovo učení a jeho vědecké myšlení vycházelo z teorie čtyř prvků. Vzдор tomu Elijah odmítal haskalu, jež se šířila v té době mezi německými Židy. Tvrdě potrestal kazatele Abu z Glusku, který se za pobytu v Berlíně připojil k maskilim a v rozhovoru s Elijahem se vyjádřil, že „Raši nebyl úspěšný a autoři midraše, jak známo, nejsou právě mistři správného doslovného významu“. Elijah nebojoval proti hnutí haskaly, protože v jeho době stáli maskilim stále ještě v mezích tradičního judaismu; neviděli rozdíl mezi Elijahovým vztahem k sekulárním vědám a činností Moše Mendelssohna, a někteří z nich udržovali styky s oběma.

Hlavní význam Elijahův je na poli halachy. Mnoho halachot a výroků v Talmudu je citováno ve zkratce či chybně na jednom místě, ale na druhém v úplnosti či správněji. Elijah chtěl ustavit správné čtení halachot srovnáváním různých pramenů. Úpravy textu, jež nejsou založeny na vyhledávání pramenů, nýbrž na odhadu, považoval za „naprostý zločin...za který by patřilo vyobcovat“. Často úspěšně vysvětlil složité problémy v Talmudu stanovením správného čtení. Vyhýbal se kasuistickému hnidopištví, o němž říkával, že „skrze ně roste hřích, vzrůstá zlo, mizí příjemný hovor a pravda je odstraněna ze společenství Pána“. Často požadoval od studentů, aby se „ponořili cele do věci, nenechali hromadit problémy, uznali pravdu, i když ji říká školák, a aby potlačili všechny své intelektuální touhy jako jdoucí proti pravdě“. Za ideální pro studium Talmudu považoval komentář Rašiho, ježto jeho komentáře „jsou velmi otevřené k poznání“.

V duchu tohoto přístupu k Talmudu stanovil také pravidla pro studium Mišny. Talmudičtí rabíni obvykle vysvětlovali -podle jeho mínění- slova Mišny jako vysvětlovali slova Tóry, tj. obojí podle přímého významu a exegeticky. Výklad Mišny založený na předpokladu „je to tam vynecháno, toto je to, co se učilo“ je exegetický. Podle gaona ve skutečnosti v Mišně nechybí nic, ale Juda haNasi příležitostně cituje Mišnu, jež vyjádřila názor jednoho z halachických učenců, a ježto amoraim se přikláněli k odlišnému názoru, chápali Mišnu jako by v ní byly vynechávky, tak aby to ladilo s jejich názorem. Tento svůj pohled na vztah Mišny a Gemary vyjadřuje Elijah naprosto konzistentně ve svém komentáři k Mišně. Občas se u konkrétních mišnajot odchyluje od závěrů Gemary a vysvětluje je ve shodě s doslovným významem celé pasáže.

Gaon z Vilna obsáhl vedle Tóry Zohar, Tikunej haZohar a další raná kabalistická díla, např. Sefer haBahir, o nichž měl hluboké a rozsáhlé znalosti.

Také tady věnoval zvláštní pozornost stanovení správného čtení. Jeho hlavním cílem však bylo vyloužit kabalistické prameny takovým způsobem, aby se vyloučily všechny rozpory mezi nimi a talmudickými prameny. Tam, kde nacházel takové rozpory, připisoval je chybnému pochopení kabalistických pramenů či slov Talmudu. Se stejnou důkladností přistupoval ke kabalistickým dílům Isaca Lurii a „vyváděl je z temnoty způsobené omyly opisovačů“. Jeho metoda výkladu kabalistické literatury směřovala rovněž k pochopení přímého významu slov, i když jeho žáci říkali, že do každé doslovné interpretace vkládal- kde byl skryt- esoterický význam. Pro svůj vztah ke kabale zaujímal negativní postoj k filosofii, kterou označoval za „zlořečenou“. Jeho kritika mířila zvláště proti Maimonidovi, jenž odmítal účinnost kombinací B-žích jmen, kouzel a amuletů a popíral tak možnosti praktické kabaly, jíž se Elijah zabýval od raného mládí. Ve své kritice filosofie nezdržel se gaon ani ostrých výpadů proti Mošemu Isserlovi, který ve shodě s Maimonidem interpretuje pardes jako moudrost: „ani on, ani Maimonides neviděli pardes“, říká Elijah.

Přes své ohromné znalosti a pochopení kabaly gaon odmítal, aby se dávala přednost studiu kabaly před halachickým studiem. Stejně tak byl proti změnám v liturgických textech a novým zvykům, v nichž viděl ohlasy šabatiánství. V chasidském zdůrazňování, že láska k B-hu a radostná služba B-hu jsou základ a stojí výše než studium Tóry, spatřoval Elijah pohrdání a znevážení významu Tóry. Gaon požadoval, aby i dívky měly znalosti Bible, zvláštní důraz kladl na znalost knihy Přísloví a na chování podle zásad této knihy.

Dílo:

Elijahovi je připisováno na 70 děl. Více než 50 bylo vydáno tiskem, několik rukopisů je nenávratně ztraceno. Až do svých čtyřiceti let psal pouze pro sebe. Potom vyučoval svým novelám žáky, kteří mohli zachytit jeho učení jen zčásti, ježto nedělal přestávky, aby to mohli udělat. Žádná z jeho prací nebyla publikována za jeho života. Jeho komentář k Šulchan aruch, Ajil mešulaš- fragmenty komentáře k Písmu a části komentáře k několika agadot se dochovaly psané jeho rukou. Z dalších jeho prací se zachovaly poznámky, spěšně psané na okrajích knih a později opsané jeho syny či žáky, místy s chybami, které matou smysl textu. O těchto poznámkách se Chajim z Voložinu vyjádřil, že jsou „jako hvězdy, které se zdají malé, ale pod nimi je celý svět“. V kruzích učenců z Vilna i okolí bylo také známo několik toraických novelizací, jež byly šířeny pod jeho jménem; aby bylo jisté, že vše, co je mu připisováno, skutečně pochází od něho, vydal vilenský bejt din r. 1798 zákaz, aby se cokoli publikovalo pod Elijahovým jménem, pokud není naprosto bezpečně jisté, že to opravdu pochází z jeho ruky.

Gaon napsal komentáře prakticky ke všem knihám Písma a k několika knihám Mišny; z jeho pojednání k Mišně byl v kruzích učenců znám zejména komentář k Aruga. K pochopení Aruga je nutná znalost

geometrie, z toho důvodu měli dřívější komentátoři Mišny potíže s jeho vysvětlením. Psal také komentáře a glosy k tanaitským midrašim- Mechilta, Sifra, Sifrej, k různým částem tosefty, k jeruzalémskému Talmudu, k celému babylonskému Talmudu a k talmudickým agadot. Jeho komentáře ke kabalistickým pramenům: komentář k Sefer Jecira, k Sifra Ceniuta, k Zoharu, k Tikunej ha Zohar, k Raaja Meheimna a k Sefer haBahir.

Z mnoha pokusů sestavit sbírku jeho učení a výroků je necennější Maase Rav (Zolkiew 1808 a mnoho dalších vydání), kterou sestavil Isachar Ber z Vilna.

Gramatik:

Jeho Dikduk Elijah- Elijahova gramatika byla poprvé vydána gramatikem Cvi r. 1833 a později v edici A.L. Gorgona (Mišnat haGra, 1874).

Používajíc metodologie středověkých gramatiků zabývá se studie podrobně fonologií. Jsou v ní kapitoly o konsonantech, vokálech, ševa, dageš, pravidlech akcentace v Bibli. V dodatku Elijah shrnuje hlavní zásady vokalizace pomocí mnemotechnických symbolů a čísel. V druhé části díla jsou v přehledu kategorie slov v hebrejštině (jméno, sloveso, částice) a krátký popis jejich morfologické struktury (skloňování, časování). Popis je stručný a občas shrnut číselnými symboly.

Mnoho gramatických postřehů se nachází v Elijahově komentáři k Pentateuchu, Prorokům a hagiografům. Jeho úplný výklad prvních veršů Tóry je morfologický rozbor, shrnutí pravidel vokalizace. Z komentáře je patrný purismus v definování slov, zejména v rozlišení mezi synonymy. Lingvistické a literární postřehy i s příklady najdeme také v jeho komentáři k „třiceti dvěma zásadám exegeze rabiho Jose haGalili“.

Šabat tento týden začíná v pátek v 19'22, a končí v sobotu v 20'32.

Délka dne je 13 hod 25 min; délka skutečné hodiny činí 67 minut, východ jitřenky 5'01; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 5'00 hod; východ slunce v 6'09; polovina dne 12'51; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'21, (mincha ktana 16'46, plag mincha 18'10) západ slunce (škia) 19'33; východ hvězd v 20'06

podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach